

Lokalt: Torvbrytning eller torvskörd?

Text: Jan Åberg

Säg svedjebruk; och de flesta associerar till en ineffektiv och ohållbar form av jordbruk. Säg *torvskörd* och de flesta associerar till hållbarhet, fast svedjebruket i själva verket är lättare att bedriva hållbart.

Låt mig först säga att jag därmed inte nödvändigtvis är emot att odla vitmossa eller torv, eller att jag förordar svedjebruk. Jag har istället som avsikt att uppmärksamma att begreppet *hållbarhet* i vissa fall blivit mycket urvattnat. Och att detta bidrar till förvirring i det arbete som vissa gör för att gynna framtida generationers möjlighet att leva någorlunda anständiga liv. I själva verket sker både begreppsförvirring och nybildning av pseudovetenskap när det gäller de framtidsfrågor som syftar till förvalta resurser långt in i framtiden². Detta gäller dock inte bara torven, även om denna text använder torv som ett närliggande Västerbottniskt exempel.

Låt mig först också gå igenom några grunddrag i den rådande tidsandan:

- **Framstegstron är grundmurad.** Majoriteten tror att det kommer att bli bättre och bättre i framtiden eftersom det gått ganska stadigt uppåt de senaste 60-70 åren. Våra barnbarn får kanske rentav chansen att flytta till månen eller mars, eller någon annan himlakropp full av sådant som gör oss ännu rikare än vad man kunde bli på planeten jorden.
- **Framtida värden diskonteras.** Eftersom majoriteten tror att våra efterkommande kommer att vara rikare än oss, så gör det inget att vi idag utvinna naturresurserna i mycket högre takt än nybildningen, och att vi lägger fokus på de tillgångar som är mest lättåtkomliga. Våra ännu-rikare-än-oss efterkommande får visserligen mindre kvar, i mera utspädd och svårtillgänglig form, men den utmaningen klarar de eftersom vi *tror* att de kommer att förfoga över mer billig energi

² Detta gäller inte minst i debatten om klimatförändringarna, där starka lobbygrupper och dess följare framgångsrikt bidrar till att folk börjat tro på en rad gamla motbevisade argument, så som om de var nya: ungefär som att folk idag skulle börja påstå att vetenskapen är oenig om att jorden är rund.

än oss, som gör det möjligt att koncentrera utspädda ämnen. Eller i ekonomiska termer: vi tror på ekonomisk tillväxt.

Att jobba med hållbarhetsperspektiv innebär per automatik att denna framstegstro – åtminstone underförstått – ifrågasätts, och att man utgår från att det finns en *risk* att våra barn och barnbarn blir fattigare än vad vi är, och att de inte kommer att ha råd med allt som vi har råd med idag.

Detta gäller i högsta grad även i arbetet som bedrivs för att bevara och optimera de ekosystem som ger våra barn tillgång till den viktigaste basresursen av alla – nämligen vattnet. Om våra efterkommande t.ex. inte har råd att underhålla vattenledningsnätet, vilka mera lokala/närliggande grundvatten och ytvattenresurser kan vi då lämna till dem som reserver? Om våra barn inte har råd att importera giftfri fisk från Stilla havet - vilka giftfria fiskbestånd ska vi då ge dem?

När sådana frågor ställs finns alltid några som säger:

- Men så får man väl inte tänka! Klart vi måste *tro* att framtiden kommer att ordna sig så att våra barn kan lösa de problem som vi lämnar till dem. Vi måste alltså behålla vår *framstegstro* och bortse från den uppenbara risk (baserad på fakta) att våra barn och barnbarn kommer att förfoga över mindre energi, och samtidigt stå inför större miljöproblem. Att de ska försörja en större befolkning, och samtidigt leva med mindre tillgång på i stort sett alla typer av naturresurser.

Låt oss nu titta på den närliggande lokala torvfrågan som inbegriper en hel del begreppsförvirring. Och som sagt var, så är jag inte kategoriskt emot att vi använder torv, men däremot hur användningen av begreppet hållbarhet ställer till med problem för dem som vill använda torven på ett klokt sätt med hänsyn till även framtida generationers behov:

Ska torvenergi ses som en ändlig resurs (fond) eller som förnyelsebar (flöde)?

Svaret på den frågan bör ses utifrån ett perspektiv på geografi och tidsramar. Om flödet av torv ska säkras hållbart för ett visst område - oftast en energikrävande stad som investerat i fjärrvärme - krävs ett planerat förhållningssätt med avseende på transportavstånd, återväxt, miljöpåverkan

m.m. Eller med lantbrukartermer: en planerad växtföljd och god arrondering.

Myrarna som skördas idag för en *hållbar stad* blir en del i ett betydligt mycket större ”odlingsområde”. För att vara hållbart måste detta område ligga i närheten av staden, och inte gärna inkräkta på andra städers eller länders behov av torv. Storleken på odlingsområdet kan med en enkel överslagsräkning uppskattas enligt följande: antag att nya täkter behöver öppnas vart 30:e år och att den nedlagda täkten optimeras för snabb torvbildning och därmed ”bara” behöver 2000 år av tillväxt innan nästa skörd³. Ytan som behövs för att tillgodose en hållbar stad med energi från torv blir då ca 60 gånger större än den yta som används idag. Därtill krävs att återväxten av torv hela tiden säkras efter att skörden upphör, samt att tillgången på närliggande och lättskördade myrar är långsiktigt god⁴. Vidare krävs att det politiska målet i staden är att befolkningen hålls någorlunda stabil – eller om staden tillväxer: att stadens energibehov minskar per capita, eftersom behovet av torvmyrar annars ökar.

Någon sådan planering finns inte idag, vilket gör att resursen torv snarare brukas som en fond än som ett flöde. Att de flesta ”skördade” myrar i praktiken efterbehandlas med plantering av skog är ett tydligt exempel på det. Dvs vi använder torv på liknande sätt som vi idag använder olja, naturgas, kol och uran och en rad andra ändliga resurser. Underförstått innebär detta också att torvfonderna i många städer kommer att behöva fasas ut för att ersättas med snabbt förnyelsebara energiflöden; exempelvis genom att värmeverkens pannor utvecklas så att det blir lika lönsamt att använda skogsråvaror, eller genom att odlingen av torv verkligen planeras lika bra som skogsbruket.

3 Beräkningen bygger på högsta möjliga tillväxt – 1mm per år – som ger två meter torv under förutsättning att klimatet är ungefär som nu. Om tillväxten är naturligt låg bildas dock i vissa fall bara 20cm torv på 2000 år (0,1-1 mm är det intervall av tillväxt som brukar anges för torv, se även not nedan).

4 Man bör alltså planera för att det ska finnas närliggande platser som är lätta att bryta även om 30 år, 60 år, 90 år, osv upp till 2000 år.

Brytning eller skörd?

Torvbranschen menar att begreppet *torvbrytning* är olämpligt att använda eftersom torven är en förnyelsebar resurs som kan tillväxa med upp ca 1 mm per år⁵. Ur ett hållbarhetsperspektiv måste man dock samtidigt vara medveten om att torven minskar globalt sett i snabbt takt, och att det inte ens i Sverige finns någon övergripande planering för återväxten av torv. Istället förutsätts att mycket stora arealer icke-skördade myrar ska finnas tillgängliga i de 2000 till 20000 år långa intervallen mellan skördarna (om det nu blir någon torvtillväxt alls, dvs).

Ur ett hållbarhetsperspektiv bör begreppet skörd rimligen betyda att kommande generationers behov beaktas på lång sikt. Genom den i ett mänskligt perspektiv extremt långa återväxttiden – ca 20 gånger längre än för skog eller ca 60 mänskliga generationer – betyder det att särskild hänsyn behöver tas till *principen om minskande lönsamhet* som gäller de flesta fonderade naturresurser. Denna princip innebär att dagens människor utvinner de delar av fondresurserna som är mest lättåtkomliga (i termer av energi, kapital och hänsyn till påverkan på andra resurser). I exemplet med torvmyrar utvinns torven därför först ur sådana myrar som ligger nära, ger små skador på andra ekosystem, och i övrigt orsakar små störningar.

För att leva upp till begreppet *hållbar* vore det därför rimligt att den nutida generationen hade torvodlingsplaner för de städer som investerar i torvenergi. Odlingsområdet för torv som behöver ingå i en odlingsplan kan uppskattas till en yta som är i storleksordningen ca 60 gånger större än den yta som används för dagens behov (enligt överslagsberäkningen ovan, som baseras på den teoretiskt *snabbast möjliga* torvtillväxten).

Men om stadens behov inte kan säkras långsiktigt med de lokala tillgångarna är begreppen skörd och hållbarhet olämpliga att använda. För, är vi verkligen ärliga mot våra efterkommande när vi påstår att vi är hållbara och duktiga skördare, fast vi utvinner den lokala resursen på ett sådant sätt att den blir svårare och svårare att skörda i framtiden?

5 Torven i Sverige har bildats efter istiden, men främst i det kallare klimatet som rått sedan 5000 år tillbaka. Tillväxten ligger inom intervallet 0,1-1 mm per år i myrmarker som inte dikats (källa: Nationalencyklopedin).

Skogspolitiken fungerar idag som ett bra exempel på en någorlunda hållbar förvaltning av en långsamt förnyelsebar resurs⁶ – genom att skogsägaren allra minst återbeskogar avverkad skogsmark, och även i många fall satsar åtskilligt på att sköta om den unga skogen så att den blir en värdefull resurs för framtida generationer. Torven verkar däremot i praktiken snarare behandlas som ändlig resurs, som tillåts förbrukas i en så hög takt att tillgången på lättskördad och lättillgänglig torv minskar mycket snabbt.

6 Även skogsbruket kan ha hållbarhetsproblem: skogsmarkens produktionsförmåga kan minska genom exempelvis markkompaktering pga tunga maskiner och näringsutarmning på grund av icke-slutna kretslopp.